

Programma 02 Ruimte en agrofood

Provincie Noord-Brabant

Inleiding

Ons doel is het behoud en ontwikkeling van een fijnmazig mozaïek in Brabant, waarin steden, dorpen, landbouw, bedrijvigheid, natuur en water een samenhangend geheel vormen. Dit mozaïek maakt de provincie aantrekkelijk om er te wonen, te werken en te recreëren. Voor het behoud van dit mozaïek is het noodzakelijk dat er, gericht op het toevoegen van kwaliteit, duidelijke keuzes gemaakt worden. Daarnaast willen wij behoren tot de slimste en duurzaamste Agrofoodregio in Europa, waarbij de agrofoodsector opereert in evenwicht met de omgeving en met maximale aandacht voor gezondheid, dierenwelzijn en milieu.

02.01 Ruimtelijke ontwikkeling van het mozaïek

We werken aan het behoud en de versterking van het Brabants mozaïek door:

- Een duurzame en zorgvuldige afweging van verschillende belangen te maken, waarbij gezocht wordt naar een optimale mix van ‘people, planet, profit’, met behoud en versterking van de omgevingskwaliteit en waarbij we in de geest van de omgevingsvisie en -wet rond, breed en diep kijken;
- Een impuls te geven aan (sub)regionale samenwerking;
- Het bevorderen van zorgvuldig ruimtegebruik en het versterken van de omgevingskwaliteit;
- De participatie en betrokkenheid van onderwijs, bedrijfsleven, overheid en maatschappelijke organisaties te versterken.

02.02 Agrofood

Agrofood gaat over alles wat de agrarische sector voortbrengt en waar consumenten van genieten; van de productie tot het bewerken, verwerken, vermarkten en distribueren ervan. We gaan voor een agrofoodsector die duurzaam produceert en die de ketens op Noordwest Europese schaal sluit. Een daadwerkelijke topsector die vanuit eigen kracht en verantwoordelijkheid opereert, kansen grijpt op het gebied van innovatie en slim verbindingen zoekt binnen de keten en met andere sectoren en producten. Duurzaamheid staat centraal in alle activiteiten waarbij de sector bijdraagt aan de maatschappelijke opgaven, zoals aan de energietransitie.

Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Jaarrekening 2017	Begroting 2018	Begr. na wijziging 2018	Jaarrekening 2018	Vershil jaarrek. - begr. na wijz. 2018
Lasten					
02.01 Ruimtelijke ontwikkeling van het Brabantmozaïek	11.726	32.087	10.262	9.582	680
02.02 Agrofood 2020; Brabant Quality	11.336	10.102	12.486	11.971	516
02.1 Toegerekende organisatiekosten	10.498	9.140	10.600	11.665	-1.066
Totaal Lasten	33.560	51.329	33.348	33.218	131
Baten					
02.01 Ruimtelijke ontwikkeling van het Brabantmozaïek	4.493	13.667	8.170	7.199	971
02.02 Agrofood 2020; Brabant Quality	120	0	180	360	-180
02.1 Overige programmabaten	0	0	0	0	0
Totaal Baten	4.613	13.667	8.350	7.559	791
Resultaat	-28.947	-37.662	-24.999	-25.659	660

Toelichting

Het verschil in geraamde en gerealiseerde lasten is met name het gevolg van lager vastgestelde subsidies. Het betreft in de vorige bestuursperiode beschikte subsidies voor de doorontwikkeling van de kanaalzone Helmond

(Samen investeren in Brabantstad) en de subsidieregeling ruimtelijke ontwikkeling Brainport Oost. De extra inkomsten betreffen meerinkomsten voor Ontwikkelbedrijf en Agrofood. De per saldo overschrijding op de capaciteitskosten betreft met name de meerkosten ten aanzien van de programma's ontwikkelbedrijf en omgevingsvisie en minderkosten ten aanzien van programma Agrofood.

Ruimte op hoofdlijnen

Algemeen beeld van het programma

Ruimtelijke ontwikkeling van het Mozaïek

Een goede ruimtelijke ontwikkeling vergt een voortdurende uitdaging om samen met de omgeving keuzes te maken, waarbij steeds een afweging tussen belangen dient plaats te vinden. Wij hebben ons hierbij uitnodigend, faciliterend en ontwikkelend opgesteld ofwel we geven richting, stimuleren beweging en maken mogelijk. Dit komt tot uiting in de aanpak en werkwijze in onze planbegeleiding maar ook bij de aanpak van Wonen, Werklocaties, Leegstand, het ontwikkelbedrijf en de Omgevingsvisie. De beleidslijnen Wonen en Leegstand zijn afgelopen jaar geëvalueerd en aan u aangeboden. In alle dossier binnen het ruimtelijk domein liggen we op koers en hebben de beoogde doelstellingen voor 2018 grotendeels gerealiseerd. We zitten steeds vaker aan de voorkant van de initiatieven aan tafel en nemen hierbij verschillende rollen aan. Uitgangspunt hierbij zijn de omgevingsvisie en de toekomstige omgevingswet. We hebben een aantal provinciale inpassingsplannen begeleid en we participeren bij gebiedsontwikkelingen. In ons handelen komt steeds vaker de nadruk te liggen om in specifieke gebiedsgerichte casussen de samenhang/afstemming aan te brengen tussen verschillende maatschappelijke opgaven met een provinciaal belang. De maatschappelijke opgaven op het terrein van klimaat, energie, circulaire economie en een duurzaam landelijk gebied hebben een grote impact op de ruimtelijke inrichting van Brabant. De impact van deze opgaven doen we met oog voor de kwaliteit van Brabant.

Agrofood

Het programma Agrofood ligt op schema. We hebben voortvarend invulling gegeven aan de versnelling van de transitie veehouderij door het vaststellen van de afgesproken regelingen in het kader van het pakket ondersteunende maatregelen. In dat kader is er een stevig begin gemaakt met het ontwikkelen van innovatieve stalsystemen die uitgaan van scheiding aan de bron. Ook hebben we –samen met gemeenten- een flinke slag gemaakt met het opzetten van een ondersteuningsnetwerk. We hebben aan 12 ondernemers de agrofoodpluim uitgereikt, mooie innovaties aangejaagd via onder andere POP3 en innovatieve trajecten ondersteund op basis van de werkwijze van de Landbouw Innovatie Campus en het LIB (Landbouw Innovatie Brabant) evenals een aantal duurzaamheidsconcepten zoals de vegetarische slager. Binnen We Are Food hebben tien goed bezochte themamaanden plaatsgevonden. Er is gewerkt aan een meer structurele samenwerking met de kennisinstellingen WUR en TU/e. De discussie rondom combiwassers, de in het regeerakkoord benoemde “warme sanering van de varkenshouderij” en de Afrikaanse Varkenspest vereisten gedurende het jaar extra aandacht.

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit het programma worden de onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Brabantse Investeringsfondsen Nieuwbouwwoningen (BIFN)
- Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte (ORR)
- Tuinbouw Ontwikkelingsmaatschappij (TOM)

In de paragraaf verbonden partijen en in de bijlagenbundel –bijlage 3a van de Jaarstukken is nadere informatie opgenomen, o.a. op welke wijze deze verbonden partijen bijdragen aan de doelstellingen van het programma Ruimte.

02.01 Ruimtelijke ontwikkeling van het Brabantmozaïek

Inleiding

Brabant is in transitie: Maatschappelijk opgaven op het terrein van klimaat, energie, circulaire economie en een duurzaam landelijk gebied hebben een grote impact op de ruimtelijke inrichting van Brabant. Gelet op deze impact is het belangrijk om deze opgaven in een onderlinge samenhang te benaderen. De transitieopgaven kunnen worden beschouwd als motor voor het toevoegen van kwaliteit aan Brabant. Dit vereist een duidelijke rol van de provincie. Het gaat hierbij om richting geven en het faciliteren/vorm geven van het afwegingsproces met maatschappelijke partners.

Juist door verbinding te zoeken met partners kunnen kansen worden benut om het mozaïek verder te ontwikkelen en te versterken. Door op een proactieve manier mee te denken, sluiten wij aan bij initiatieven vanuit de samenleving. Zorgvuldig ruimtegebruik en hoge omgevingskwaliteit zijn hierbij kernprincipes. Om deze te borgen ontwikkelen wij met partners kennis en expertise hierover en zetten wij deze in t.b.v. maatschappelijke opgaven. Met deze manier van werken sorteren wij voor op de doelstellingen van de Omgevingswet.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Het behouden en waar mogelijk het versterken van de kwaliteit van het fijnmazige mozaïek in Brabant

In 2018 hebben we de uitdaging opgepakt om samen met partners voortdurend keuzes te maken, waarbij steeds een afweging tussen belangen dient plaats te vinden. Wij hebben ons hierbij uitnodigend, faciliterend en ontwikkelend opgesteld ofwel we geven richting, stimuleren beweging en maken mogelijk. Dit komt tot uiting in de aanpak en werkwijze in onze planbegeleiding maar ook bij de aanpak van Wonen, Werklocaties, Leegstand, het ontwikkelbedrijf en de Omgevingsvisie. In al deze dossiers liggen we op koers en hebben de beoogde doelstellingen voor 2018 grotendeels gerealiseerd. Voor Wonen 'Voortgangsrapportage 2018' en Leegstand 'tussentijdse beleidsevaluatie Brabantse aanpak Leegstand' zijn de tussenevaluaties eind 2018 aan u aangeboden. De belangrijkste conclusie dat we goed op weg zijn en er zijn veel activiteiten ondernomen en opgestart. We zitten steeds vaker aan de voorkant van de initiatieven aan tafel. Ook hebben we een aantal provinciale inpassingsplannen begeleid en zijn we op diverse manieren betrokken bij gebiedsontwikkelingen. In ons handelen komt steeds vaker de nadruk te liggen om in specifieke gebiedsgerichte casussen de samenhang/afstemming aan te brengen tussen verschillende maatschappelijke opgaven (klimaat, energie, demografie, leegstand, circulair etc.). De Structuurvisie ruimtelijke ordening en de Verordening ruimte bieden voldoende ruimte voor initiatieven. In een aantal gevallen is specifiek maatwerk geleverd via de meerwaarde benadering. Voorbeelden hiervan zijn het Markdal of proeftuin Goirle. Hiermee sorteren we voor op de principes van de Omgevingswet.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Ruimtelijke Ontwikkeling algemeen

Afgelopen jaar hebben we de uitdaging opgepakt om samen met partners voortdurend keuzes te maken, waarbij steeds een afweging tussen belangen plaats vindt. Wij hebben ons uitnodigend, faciliterend en ontwikkelend opgesteld. Dit komt tot uiting in de aanpak en werkwijze in de planbegeleiding. We zitten vaker bij de start van de initiatieven aan tafel. Ook hebben we diverse provinciale inpassingsplannen begeleid en zijn op diverse manieren betrokken bij gebiedsontwikkelingen. In ons casus-/gebiedsgericht handelen komt meer de nadruk te liggen op het aanbrengen van samenhang tussen de verschillende maatschappelijke opgaven (klimaat, energie, demografie, leegstand, etc.) met oog voor omgevingskwaliteit.

Brabantse aanpak leegstand

In 2018 is breed uitvoering gegeven aan de bestuursopdracht. De urgentie van de leegstand in het buitengebied wordt gevoeld. De VABimpuls-aanpak slaat aan en is verbreed met vouchers voor stoppende boeren en boeren die willen omschakelen naar duurzame landbouw. De Taskforce VAB's is uitgebreid van 24 naar 35 deelnemende gemeenten. Innovatieve gebiedsontwikkeling met dorpsraden, gemeenten en waterschappen is in uitvoering in de Proeftuin Elsendorp en in voorbereiding in Zundert. Met 6 Brabantse gemeenten zijn pilots gestart voor de aanpak van sloop. De landelijke prijsvraag Brood en Spelen heeft Brabantse teams uitgedaagd om innovatieve en realiseerbare voorstellen te doen voor de grote opgaven waar het platteland voor staat: de 8 Brabantse prijswinnaars werken aan de uitwerking van hun plannen. Wij participeren in stedelijke transformaties van Oss, Breda en Veghel en werken samen in het programma stedelijke kavelruil met Helmond en Werkendam. Er is een plan ontwikkeld voor het verruïneren van de dienstwoningen op het terrein van de Dongecentrale. Vanuit het thema ondermijning is een vitaliteitsscanner recreatieparken opgeleverd en eind 2018 de Landelijke Actie-agenda vakantieparken ondertekend. Tot slot is de tussentijdse beleidsevaluatie Brabantse aanpak Leegstand opgeleverd. De uitkomsten vormen input voor de inzet op Leegstand in 2019.

Brabantse Agenda Wonen

Met onze Brabantse Agenda Wonen als uitgangspunt zijn activiteiten uitgevoerd om bij te dragen aan versnelling van de woningbouw, verduurzaming van de voorraad, een (meer) vraaggericht, realistisch en flexibel planaanbod en het bevorderen van onze lijn van duurzame verstedelijking. Om het belang te onderstrepen en als provincie de komende jaren bij te dragen aan binnenstedelijke gebieds- en transformatieopgaven is een

‘Transformatietafel’ ingericht. Samen met de gemeenten zijn binnenstedelijke transformatiepotenties en -opgaven in beeld gebracht. Specifieke aandacht hebben we besteed aan de ‘middenhuur’ en – met een tweetal moties als basis – aan nieuwe woonvormen en zelfbouw. We dragen bij aan de opstelling/actualisering van ‘regionale perspectieven op bouwen en wonen’, waaraan overal in Brabant in (sub)regionaal verband wordt gewerkt. Ten slotte hebben wij onze provinciale kennisrol rond ‘bevolking, bouwen en wonen’ verder versterkt. Voor meer informatie, zie de ‘Brabantse Agenda Wonen - Voortgangsrapportage 2018’, en de webpublicatie ‘Woningbouw, planaanbod en woonwensen’.

Werklocaties (prg.2 Ruimte en agrofood)

In 2018 zijn nieuwe provinciale prognoses bedrijventerreinen en kantoren opgesteld, zie [statenmededeling](#). Ook is het kennisprogramma Samen Hart voor de Zaak afgerond. Dit heeft geleid tot het provinciaal koersdocument detailhandel, zie [statenmededeling](#).

De provinciale retailadviescommissie heeft adviezen uitgebracht met als doel de kwaliteit van plannen en regionale afstemming te verbeteren. Ook is een inspiratiereis naar Kopenhagen met bestuurders van de middelgrote steden in Brabant en deskundigen georganiseerd waarbij transformatieprojecten en centrumgebieden zijn bezocht, ervaringen gedeeld en een basis is gelegd voor een samenwerkingsagenda.

De regionale koopstromen- en prestatie onderzoeken zijn uitgevoerd. In de [statenmededeling](#) is aangegeven hoe de provinciale detailhandelskoers wordt ingevuld.

T.a.v. de vergroening en verduurzaming van werklocaties zetten we in op bestaande, kansrijke (top)bedrijventerreinen met een integrale aanpak. Als partner hebben we de greendeal Kraaiven/Vossenbergh (Tilburg) ondertekend en als aanjager bijgedragen aan de intentieovereenkomst tussen 6 grootverbruikers op Vijf Eiken (Oosterhout) en als gebruiker op Pettelaarpark om partijen bij elkaar te brengen.

Ook zijn regionale koopstromen- en prestatie onderzoeken uitgevoerd. Op basis van de resultaten is met een [statenmededeling](#) aangegeven hoe de provinciale detailhandelskoers nader wordt ingevuld. Onder andere door een aanscherping van de richtinggevende principes voor nieuwe regionale detailhandelsafspraken.

We hebben versnelling in de (door)ontwikkeling van campussen gerealiseerd, door het opzetten/optimaliseren van de governance-structuur (Metalot, Pivot Park), door participatie in de campusontwikkeling (BIC, Automotive Campus) en door het faciliteren van de groeiambities van bedrijven op een campus (waaronder Lightyear op Automotive Campus). Daarnaast zijn door het bedrijvenloket 15 bedrijven begeleid bij hun huisvestingsvraag.

Ontwikkelbedrijf

Het ontwikkelbedrijf wordt ingezet voor de realisatie van projecten in het ruimtelijk fysieke domein. Hiermee worden provinciale doelen gerealiseerd. Zie ook paragraaf 7 Ontwikkelbedrijf en grondbeleid en het “Meerjarenperspectief Ontwikkelbedrijf, werklocaties en MIPP-projecten” (bijlage bij de Jaarstukken 2018).

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Beleidsnota	Indicator	Is de prestatie in 2018 gerealiseerd?
Doelstelling		
Prestaties		
Structuurvisie		
Ruimtelijke ordening (samenwerken aan kwaliteit)		
	In alle gemeentelijke plannen zijn de provinciale ruimtelijke uitgangspunten en belangen, zoals verwoord in Structuurvisie en Verordening ruimte, afgewogen en geïmplementeerd inclusief aanpassingen op de kaarten (indicator: aantal) Streefwaarde 100% ca 2.500	Gerealiseerd. In 2018 zijn 2324 plannen aangemeld en binnen de daarvoor gestelde termijn voorzien van de daarbij passende provinciale reactie. Daarnaast is voor 523 plannen gebruik gemaakt van de verkorte procedure (via het zogenoemde E-formulier).
	Uitvoering gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat en Gebiedsimpuls N69; In juli 2018 biedt GS de Provinciaal Inpassingsplannen van GOL (PIP GOL Oost en PIP GOL West) ter vaststelling aan PS aan. Na vaststelling van de PIP's vindt de overdracht van de planuitwerkingsfase naar de realisatiefase plaats. Streefwaarde vaststellen PIP.	Gerealiseerd. In juni 2018 zijn door PS de Provinciaal Inpassingsplannen vastgesteld (PS 29/18).
Verordening Ruimte 2014 / Structuurvisie		
Ruimtelijke Ordening		
	Met gemeenten (als eerst verantwoordelijken) en andere woningmarktpartijen wordt in de (ca. 10) regionale woningmarktgebieden een 'Regionaal perspectief op bouwen en wonen' opgesteld, incl. vernieuwde afspraken over de regionale woningbouwplanning en – programmering. Streefwaarde 1 per subregio	Gerealiseerd. Veelal voortbouwend op al eerder ingezette regionale trajecten zijn in 2018 in de te onderscheiden (sub)regionale woningmarktgebieden (vervolg)stappen gezet gericht op het opstellen of actualiseren van een 'regionaal perspectief op bouwen en wonen'. In vrijwel alle regio's is een geactualiseerde versie van een perspectief vastgesteld. De 4 actielijnen en 6 richtinggevend principes uit de Brabantse Agenda Wonen zijn leidraad voor de perspectieven.
	Per woningmarktgebied wordt een verkenning uitgevoerd naar transformatiepotenties binnen het bestaand stedelijk gebied (o.a. in leegstaand vastgoed) Streefwaarde 1 per subregio	Gerealiseerd. Met de in 2018 uitgevoerde (eerste) inventarisatie van binnenstedelijke transformatieopgaven bij gemeenten ('richting geven') is een groot aantal transformatielocaties in beeld gekomen, waarbij de provinciale inzet vervolgens kan variëren van een 'kennis- en procesrol' bij de planontwikkeling ('beweging stimuleren') tot een rol bij de plan- en projectrealisatie ('mogelijk maken').
Uitvoeringsprogramma		
werklocaties		
	Met elke regio zijn regionale agenda's gemaakt voor werken, incl. bestuurlijke afspraken over de ontwikkeling van bestaande en nieuwe werklocaties. streefwaarde 1 per regio	Gerealiseerd. De vigerende regionale afspraken zijn herbevestigd en er zijn nieuwe agenda's voor 2019 opgesteld. Onderdeel hiervan zijn nieuwe regionale afspraken bedrijventerreinen en detailhandel.
	Geleverde concrete bijdragen aan de vestiging van bedrijven van provinciaal belang Streefwaarde 10	Gerealiseerd. In 2018 zijn 15 bedrijven begeleid bij een huisvestingsvraagstuk of nieuwvestiging.
	Uitvoering gestart van nieuwe en/of doorontwikkeling bestaande campussen Streefwaarde 1	Gerealiseerd. In 2018 zijn belangrijke stappen gezet in de (door)ontwikkeling van Brainport Industries Campus, Automotive Campus, Metalot, SPARK Campus en Pivot Park. Nadere rapportage via Meerjarenperspectief Ontwikkelbedrijf.
	Prognoses van de ruimtebehoefte van bedrijventerreinen en kantoren zijn opgesteld Streefwaarde 1	Gerealiseerd. Ook zijn er regionale koopstromen- en prestatieonderzoeken uitgevoerd. De prognoses en de regionale koopstromen- en prestatieonderzoeken zijn input/richtinggevend voor nieuwe regionale afspraken bedrijventerreinen en detailhandel in 2019. PS zijn hierover geïnformeerd met statenmededelingen (4443064 en

4444332)

Programma Brabantse
Aanpak Leegstand

Met de jaarlijkse actualisatie van de monitor maken we kennis over de omvang en over de aanpak van leegstand beschikbaar en breed toegankelijk voor alle betrokkenen in Brabant. streefwaarde 1	Gerealiseerd, in juni is de monitor geactualiseerd.
Met partners werken we samen in de ontwikkeling en uitvoering van (sub)regionale programma's gericht op het terugdringen van leegstand en kansrijke transformaties van leegstaand vastgoed Streefwaarde 4 tot 11 in (sub) regio's	Gerealiseerd, vanuit de pilots VAB werken we samen met Elsendorp, Asten, Hilvarenbeek en Boxmeer. Dit jaar is ingezet op nauwe samenwerking in Zundert met alle dorpsraden, gemeente en Waterschap. Verder is er verregaande samenwerking in de (sub)regio's Breda, Oirschot, Cranendonck en Veghel.
Beleidsvaluatie Programma Brabantse Aanpak Leegstand Streefwaarde 1	Gerealiseerd, in november is de tussentijdse beleidsvaluatie Brabantse aanpak Leegstand opgeleverd (zie Statenmededeling)
Eigenaren die gebruik hebben gemaakt van de vouchers uit de aanpak VABImpuls lege stallen en schuren in Brabant Streefwaarde 75	Gerealiseerd, in 2018 hebben 84 eigenaren gebruik gemaakt van de regeling.

Programma
Omgevingswet en -
visie

Vastgestelde provinciale Omgevingsvisie, Programma's en Verordening. De visie geeft focus op de opgaven, de programma's geven invulling/uitvoering aan de visie en de verordening zorgt voor de kaders (indicator: aantal) Streefwaarde 1	Gerealiseerd. De Brabantse omgevingsvisie is door Provinciale Staten vastgesteld op 14 december. We hebben dit traject via een vernieuwend proces en met brede participatie doorlopen, geheel in de lijn van de bedoeling van de omgevingswet. Dit is de basis waarop de volgende instrumenten in de volgende bestuursperiode worden opgesteld zoals de (interim)omgevingsverordening en de programma's.
inrichten nieuwe werkprocessen. Als gevolg van de invoering van de omgevingswet gaat de provincie werken met nieuwe kerninstrumenten. Dit vraagt ook om nieuwe, effectieve en efficiënte werkprocessen Streefwaarde ????	Gerealiseerd. Samen met partners is en wordt gewerkt aan de ontwikkeling en het ontwerp van nieuwe werkwijzen waarlangs we na de invoering van de omgevingswet vergunningen en planbeoordelingen kunnen doen. We hebben een interbestuurlijk een training opgezet, met trainers van gemeenten, waterschappen, omgevingsdiensten, veiligheidsregio's, GGD's en Rijkswaterstaat hebben we bijna 1000 ambtenaren van deze organisaties getraind. Met de Universiteit van Tilburg zijn we samen met onze partners gestart aan een kennisprogramma Bindend Bestuur in Brabant.
digitalisering: De provincie is aangesloten op het landelijk Digitaal Stelsel Omgevingswet. (o.a. toegang tot het nieuwe omgevingsloket , de samenwerkingsruimte en de informatiehuisen) en kan uitvoering geven aan het bronhouderschap van relevante dataverzamelingen.	Niet volledig gerealiseerd. Concreet hebben we afgelopen jaar onze systemen al voorbereid op de publicatie van nieuwe instrumenten zoals de Omgevingsverordening. Deze zal komend jaar via dit systeem gepubliceerd worden. Daarnaast hebben we samen met gemeenten geëxperimenteerd met digitalisering en data voor gebiedsprocessen. De op de DDW gelanceerde virtual reality tafel blijkt hiervoor een geschikt instrument. Het volledig aansluiten op het landelijk stelsel vergt tot 2021 nog veel inspanning.

Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Jaarrekening 2017	Begroting 2018	Begr. na wijziging 2018	Jaarrekening 2018	Vershil jaarrek. - begr. na wijz. 2018
Lasten	11.726	32.087	10.262	9.582	680
Baten	4.493	13.667	8.170	7.199	971
Resultaat	-7.233	-18.420	-2.092	-2.383	290

Wat heeft het gekost? (toelichting)

Toelichting lasten

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
Afwikkeling subsidies	4.805
Voorziening kapitaalverstrekking/leningen aan deelnemingen	-4.034
Saldo overige over/onderschrijdingen	-90
Totaal afwijking lasten	681

Afwikkeling subsidies: Het betreft lagere vaststelling van in de vorige bestuursperiode beschikte subsidies voor de doorontwikkeling van de kanaalzone Helmond (Samen investeren in Brabantstad) (€ 3,9 mln) en de subsidieregeling ruimtelijke ontwikkeling Brainport Oost (€ 0,9 mln).

In 2018 is de lening aan Ruimte voor ruimte omgezet naar kapitaalverstrekking. Per saldo wordt € 4,0 mln toegevoegd aan de voorzieningen kapitaalverstrekking deelnemingen/leningen aan deelnemingen. De ophoging van de voorziening houdt verband met de kapitaalverstrekking tot een bedrag van € 15,5 mln aan Ruimte voor Ruimte en € 1,2 mln aan OLSP en met de actualisering van de voorziening op basis van de informatie van de verschillende verbonden partijen ultimo 2018. De ophoging van de voorzieningen wordt gedekt uit de algemene risicoreserve.

Toelichting baten

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
Vrijval voorziening KVL	-3.800
Meerinkomsten grondexploitaties	255
Vrijval voorziening kapitaalverstrekking deelneming ontwikkelbedrijf	2.574
Totaal afwijking baten	-971

Inkomsten ontwikkelbedrijf: betreft per saldo meerinkomsten voor ontwikkelbedrijf t.a.v. diverse projecten.

In de raming van de baten was de vrijval van de voorziening KVL ad € 3,8 mln opgenomen. De realisatie van deze vrijval tot dit bedrag is verantwoord bij de algemene middelen in het onderdeel algemeen financieel beleid.

De onttrekking aan de voorziening kapitaalverstrekking deelneming ad € 2,6 mln betreft de vrijval van de voorziening voor OLSP. Deze vrijval is toegevoegd aan de risicoreserve ontwikkelbedrijf.

02.02 Agrofood; Brabant Quality

Inleiding

Brabant wil in 2020 tot de meest duurzame en slimme agrofoodregio's van Europa behoren. Met een vitale, maatschappelijk gewaardeerde sector die opereert in evenwicht met de omgeving, met maximale aandacht voor gezondheid, dierenwelzijn en milieu. Duurzaamheid staat centraal in alle activiteiten van deze sector: produceren, bewerken, vermarkten en distribueren van dierlijke en plantaardige producten. De spelers in de Brabantse agrofood bereiken dit door samen te werken, te innoveren, betere verdienmodellen te creëren die aansluiten op de klantvraag, kringlopen te sluiten en knelpunten op te lossen. Het programma Agrofood kent daarvoor 6 programmalijnen:

- Heldere kaders
- Gezondheid/Overlast aanpakken
- Circulaire economie/ Mest
- Innovatie
- Verbinden en aanjagen
- Ondersteunende Maatregelen

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Duurzame en slimme agrofoodsector in 2020 met een vitale, maatschappelijk gewaardeerde en bedrijfseconomisch gezonde sector die opereert in evenwicht met de omgeving en met maximale aandacht voor gezondheid, dierenwelzijn en milieu

Het programma Agrofood ligt op schema. We hebben voortvarend invulling gegeven aan de versnelling van de transitie veehouderij. Het *Adviesteam Transitie Veehouderij* is ingesteld en voorziet ondernemers met casussen waarbij maatwerk van de provincie wordt gevraagd snel van een antwoord. Het uitvoeringsprogramma plantaardig is vastgesteld en in uitvoering genomen. De provincie ondersteunt projecten op het gebied van agroforestry, quinoa en nedersoja. We hebben aan 12 ondernemers de agrofoodpluim uitgereikt, mooie innovaties aangejaagd via onder andere POP3 /LIB en innovatieve trajecten op basis van de werkwijze van de Landbouw Innovatie Campus ondersteund evenals een aantal duurzaamheidsconcepten zoals de vegetarische slager. Op 1 maart hebben we Brabant Europese regio van Gastronomie – ofwel foodjaar – geopend. Binnen dit project hebben tien goed bezochte themamaanden plaatsgevonden. Er is gewerkt aan een meer structurele samenwerking met de kennisinstellingen, m.n. de WUR, de TU/e en HAS. Het doel is om samen met het bedrijfsleven en triple-helix-organisaties te werken aan verduurzamingsopgaven en kansen te creëren voor zowel agrofood alsook hightech-sectoren.

Binnen de ondersteunende maatregelen hebben wij het volgende gerealiseerd:

- Regeling Validatiemetingen
- First Movers Regeling
- Mogelijkheid voor subsidieverstrekking aan de ontwikkelaars van innovatieve stalsystemen voor varkens, kippen, melkvee, kalveren en geiten.
- Regeling jonge veehouders en stalderen/dierenwelzijn
- Regeling verstrekking achtergestelde leningen
- Voucherprogramma beëindigen en omschakelen
- Van werk naar werk
- Collectieve sloop- en asbestregeling
- Stal eraf, zon erop

Ook hebben we –samen met gemeenten- een flinke slag gemaakt met het opzetten van een ondersteuningsnetwerk. Met 31 gemeenten hebben we, op hun verzoek, vanuit het ondersteuningsteam van de provincie 1 op 1 contact om te adviseren en helpen bij de opzet van een lokaal ondersteuningsnetwerk. 20 gemeenten zijn inmiddels actief aan de slag om een ondersteuningsnetwerk op te bouwen.

De discussie rondom combiwassers, de in het regeerakkoord benoemde “warme sanering van de varkenshouderij” en de Afrikaanse Varkenspest vereisten gedurende het jaar extra aandacht.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Heldere kaders

In 2018 is het *Adviesteam Transitie Veehouderij (ATV)* opgericht om samen met de agrarische bedrijven die een nieuwe innovatieve weg willen inslaan qua bedrijfsontwikkeling ruimte hiervoor te zoeken binnen de bestaande regelgeving. Voor de BZV geldt dat de actualisatie van verleden jaar begin 2018 in werking is getreden. Daarom richten wij ons in 2018 niet op actualisatie (zoals aangegeven in de begroting), maar op de uitvoering en beheer van de BZV. Er is in 2018 veel aandacht besteed aan de voorbereiding van de door de ZLTO- en POV-

aangespannen rechtszaken gericht op het onverbindend verklaren van de nieuwe eisen voor de veehouderij in de verordeningen natuurbeheer en ruimte.

Gezondheid/overlast aanpakken

De ingediende aanvragen van de regeling SUN (Sanering Urgentiegebieden Noord-Brabant) zijn deels toegekend of worden momenteel beoordeeld en, bij positieve beoordeling, beschikt.

Innovatie

De uitvoering van de landbouwinnovatiecampus is in volle gang. Er wordt waar nodig de verbinding gelegd met het ondersteuningsnetwerk. De vragen van sommige veehouders zijn immers breder dan alleen ondersteuning bij innovatie. Eén van de concepten uit de landbouwinnovatiecampus is de Doe-het-zelf kip. Dit concept heeft dit voorjaar landelijke publiciteit gegenereerd en wordt op steeds meer plekken toegepast. Daarnaast wordt bij het instrument Translab gewerkt aan de logistieke uitdagingen van ‘korte ketens’, samen met o.a. de HAS, ZLTO en de circa 150 aangesloten ondernemers. De Agrofoodpluim is 12 keer uitgereikt aan innovatieve ondernemers. In 2018 is bovendien het Landbouw Innovatiebureau Brabant geëvalueerd. Het LIB is opnieuw geprezen voor de wijze waarop er met relatief bescheiden middelen vaak belangrijke vernieuwingen in een vroegtijdig stadium worden ondersteund.

Circulaire economie (prg.2 Ruimte en agrofood)

Het ‘Uitvoeringsprogramma plantaardig’ is op 5 februari 2018 vastgesteld door GS. Dit is via een Statenmededeling aangeboden aan Provinciale Staten. Het programma is in uitvoering, bijvoorbeeld door het stimuleren van de teelt van nedersoja en quinoa en agroforestry. De Raad van State heeft de rechtmatigheid van ons mestbeleid getoetst. Dit naar aanleiding van geweigerde ontheffingen waartegen door ondernemers uit de gemeenten Oss, Aalburg en Landerd bezwaar is gemaakt.

Verbinden en aanjagen

Vanwege het lustrum van het evenement Agri meets Design is er dit voorjaar een speciaal magazine uitgegeven. De provincie Overijssel is inmiddels ook partner geworden in Agri meets Design. Daarnaast wordt de foodgame die vorig jaar ontwikkeld is voor de Dutch Design Week momenteel doorontwikkeld tot een digitale versie om meer publiek te bereiken. Vanuit de thematiek transitie en nieuwe verdienmodellen is een module bedrijfsopvolging mede georganiseerd voor de opleiding Dier en Veehouderij van Helicon. Tot slot zijn wij in september gestart met de twee minors Wereldwijde Voedseldialoog en Eating Animals op de HAS.

Ondersteunende maatregelen

Voor wat betreft ondersteunende maatregelen geldt dat alle instrumenten inmiddels operationeel zijn. Voor wat betreft innovatieve stalsystemen geldt dat de Regeling Validatiemetingen sinds maart operationeel is. Ook de First Movers regeling is operationeel geworden. Daarnaast is het mogelijk subsidies te verstrekken aan de ontwikkelaars van innovatieve stalsystemen voor varkens, kippen, melkvee, kalveren en geiten voor zover het open innovatie betreft. We ondersteunen de ontwikkeling van de stallen gericht op scheiding bij de bron bij het bedrijf de Hoeve Innovatie en het Familievarken. Ook participeren we in een onderzoek naar bronanpak van emissies bij vleeskalveren. Ook is de Regeling voor het verstrekken van achtergestelde leningen vastgesteld door GS. Ondernemers kunnen intussen via de banken extra lening krijgen voor investeringen in nieuwe stalsystemen. Tevens kunnen er leningen worden verstrekt aan de ontwikkelaars van innovatieve stalsystemen in die gevallen dat het geen open innovatie betreft. Tot slot is in juni het Voucher voor stoppende veehouders operationeel geworden.

Alle gemeenten zijn zowel ambtelijk als bestuurlijk geïnformeerd over waarom, hoe en wat van ondersteuningsnetwerken. Ook de ondersteunende maatregelen worden daarbij onder de aandacht gebracht. Met 31 gemeenten hebben we, op hun verzoek, vanuit het ondersteuningsteam van de provincie 1 op 1 contact om te adviseren en helpen bij de opzet van een lokaal ondersteuningsnetwerk. 20 gemeenten zijn inmiddels actief aan de slag om een ondersteuningsnetwerk op te bouwen.

In meerdere gemeenten zijn bijeenkomsten georganiseerd om ondernemers te stimuleren in actie te komen en hen te informeren over de ondersteuningsmogelijkheden. Enkele gemeenten nemen het initiatief om

ondernemers actief te benaderen voor een zogenaamd keukentafelgesprek. Er wordt binnen de ondersteuningsnetwerken onder andere samengewerkt met ZLTO, banken en agrarische adviesbureaus. Er is een nadrukkelijke relatie met de ondersteunende maatregelen en in het bijzonder met de verbrede aanpak van VAB-impuls.

Met de statenmededeling van 19 februari jl. bent u voor de laatste keer geïnformeerd.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Beleidsnota	Indicator	Is de prestatie in 2018 gerealiseerd?
Doelstelling		
Prestaties		
Agrofood 2020: Brabant Quality Uitvoeringsagenda Brabantse agrofood 2016- 2020		
	Heldere kaders: Bieden experimenteer ruimte voor innovatieve projecten (indicator: aantal casussen) Streefwaarde 3.	Gerealiseerd: In 2018 is 3x de hardheidsclausule Vnb toegepast. Het betreft een Varkensinnovatiecentrum (Sterksel), een kippenstal (Best) en een vleesrundveestal (Berkel-Enschot). Daarnaast is voor een emissiearme vleeskalverstal een projectsubsidie obv de ASV verleend. In 2018 is het Adviesteam Transitie Veehouderij (ATV) opgericht om - samen met gemeenten en agrarische ondernemers die een nieuwe innovatieve weg willen inslaan - ruimte te zoeken binnen de bestaande regelgeving. In het ATV zijn zeven casussen inhoudelijk besproken. Voor één is geadviseerd een verzoek in te dienen bij GS voor toepassing van de hardheidsclausule van de Verordening natuurbescherming. Daarnaast zijn 10 aangeleverde casussen niet in het ATV besproken, maar via een ander traject voorzien van advies.
	Actualisatie BZV Streefwaarde 1	De BZV-versie 2.0 is op 9 februari 2018 in werking getreden. Er heeft in 2018 dan ook geen verdere actualisatie plaatsgevonden. De werkzaamheden waren in 2018 gericht op de uitvoering en beheer van de BZV.
	Innovatie: Clusters en nieuwe proeftuinen ontwikkeld en begeleid, bedrijven doorgeleid/begeleid naar financiering. Focus op cross-over Food en High Tech, Food en Health en Agrofood Biobased Oost-Brabant (indicator: 1) aantal clusters/proeftuinen en 2) begeleide bedrijven) Streefwaarde is bij bestuursrapportage bijgesteld van 30+60 naar 6+55.	Gerealiseerd: er zijn 6 nieuwe clusters en nieuwe proeftuinen ontwikkeld. Deze zijn gericht op de kennisvergroting en samenwerking bij de ontwikkeling van nieuwe technologieën bij de Voedselverwerking. 55 bedrijven zijn begeleid naar financiering van innovatieve Initiatieven.
	Ondersteuning innovatieve trajecten Agrofood op basis van de ontwikkelde werkwijze van de Landbouw Innovatie Campus. Streefwaarde aantal ondersteunde trajecten 4	Gerealiseerd. De uitvoering van de landbouwinnovatiecampus vindt in nauwe samenwerking met het ondersteuningsnetwerk plaats. Wij hebben de volgende trajecten in 2018 ondersteund: - Nieuwe verdienmodellen - Design-opdracht parallel financieringssysteem - Nieuwe samenwerkingsvormen - Nieuwe toetreders en hun competenties - Data & digitalisering - Startup & disrupt
	Koplopende duurzaamheidsconcepten ondersteunen bij de ontwikkeling van van niche naar mainstream (Translab) (indicator: aantal ondersteunde trajecten: Streefwaarde 7.	Gerealiseerd. Bij het instrument Translab is gewerkt aan de logistieke uitdagingen van 'korte ketens', samen met o.a. de HAS, ZLTO en de circa 150 aangesloten ondernemers. Daarnaast zijn zeven initiatieven op verschillende manieren ondersteund: -Vegetarische Slager; -Dutch Quinoa Group -Heydehoeve -Rondeel -Volwaard/scharrelkop

	-Keten Duurzaam Varkensvlees
	-Korte Keten 2.0
Uitreiking van 12 agrofoodpluimen	Gerealiseerd. De Agrofoodpluim is uitgereikt aan Dutch Quinoa Group (verbindt consument en lokale agrofoodsector), PixelFarming (laat consument, landbouwrobot en agrariër samen duurzaam groente telen), Contronics (ontwikkelt mistmachines voor het langer vers en voedingsrijk houden van voedsel), ondernemer Henk Kerkers (teelt zo'n 100 bijzondere groenten en kruiden voor topkoks en consumenten in de Peel) en Mulders Sierteelt (ontwikkelt eetbare Goudbes als plant in de eigen tuin), Alpeko Bio Buitengewoon (biologische varkens), Philips Fruittuin (fruitteelt, stad-landverbinding, verbreding), Aris (technologie), Familie Verhulst (A2 melk, natuurinclusieve bedrijfsvoering, melktap), Nedersoja (collectief van sojatelers en verwerkers in Brabant), bioboerderij 't Schop (biologisch, consument, natuurinclusief), van der Meijden-Welvaarts (verduurzamen varkenshouderij, verbinding met omgeving).
Circulaire economie: Uitvoeringsprogramma verduurzaming en innovatie platearidige sector indicator: aantal) Streefwaarde 1	Gerealiseerd: het 'Uitvoeringsprogramma plantaardig' is op 5 februari 2018 vastgesteld door GS. Dit is via een Statenmededeling aangeboden aan Provinciale Staten. Het programma is uiteraard ook al in uitvoering genomen.
Verbinden en aanjagen: Living-labs-experimenten (Agri Meets Design, enz) (indicator: aantal) Streefwaarde 2	Gerealiseerd. Vanwege het lustrum van het evenement Agri meets Design is er dit voorjaar een speciaal magazine uitgegeven. Inmiddels is ook de provincie Overijssel partner geworden in Agri meets Design. In oktober, tijdens de DDW hebben wij in de kas duizenden mensen ontvangen met verhalen over actuele dilemma's van boeren. Samen met de Campus Almkerk hebben we de stand Urban Farm Food ontwikkeld voor de DDW, een manier om middels pixelfarming gewassen te telen.
Verbinden en aanjagen: Stimuleren van onderwijs dat de transitie agrofood ondersteunt (indicator: aantal minors en projecten) Streefwaarde 2	Gerealiseerd. Vanwege het lustrum van het evenement Agri meets Design is er dit voorjaar een speciaal magazine uitgegeven. Inmiddels is ook de provincie Overijssel partner geworden in Agri meets Design. In oktober, tijdens de DDW hebben wij in de kas duizenden mensen ontvangen met verhalen over actuele dilemma's van boeren. Samen met de Campus Almkerk hebben we de stand Urban Farm Food ontwikkeld voor de DDW, een manier om middels pixelfarming gewassen te telen.
	Gerealiseerd. Dit voorjaar hebben we, vanuit de thematiek transitie en nieuwe verdienmodellen, een module bedrijfsopvolging mede georganiseerd voor de opleiding Dier en Veehouderij van Helicon. In september zijn twee minors gestart op de HAS: Wereldwijde Voedseldialoog en Eating Animals.
	We are Food
	Op 1 maart openden wij Brabant Europese regio van Gastronomie - ofwel foodjaar -, zowel het innovatieprogramma als de bezoekerscampagne.
	Er hebben tien goed bezochte en interessante themamaanden plaatsgevonden:
	Samen tegen Voedselverspilling, Voedsel van Brabantse grond, Eetjebeter! gezonder eten tegen Diabetes2), De gezonde school, De nieuwe boer, de gezonde community, samen voedsel produceren, #Datafood, actief met eten, een hele zorg minder en als laatste in december Brabantse Gastvrijheid.
<u>Ondersteunende maatregelen</u>	
Innovatie stalsystemen: Regelingen Validatiemetingen en Firstmovers operationeel Streefwaarde 2	Gerealiseerd: De Regeling Validatiemetingen is sinds maart 2018 operationeel, de First-Moversregeling sinds de zomer. Daarnaast is het mogelijk subsidies te verstrekken aan de ontwikkelaars van innovatieve stalsystemen voor varkens, kippen, melkvee, kalveren en geiten voor zover het open innovatie betreft. Hiervoor is geen regeling opgesteld.
Bedrijfsgerichte ondersteuning: Regelingen jonge veehouders en stalderen/ dierenwelzijn operationeel Streefwaarde 2	Gerealiseerd: De regelingen jonge veehouders en stalderen/ dierenwelzijn zijn operationeel.
Investeringsfonds: Regeling verstrekken van achtergestelde leningen operationeel Streefwaarde 1	Gerealiseerd: De Regeling is operationeel en ondernemers kunnen nu via de banken extra lening krijgen voor investeringen in nieuwe stalsystemen. Daarnaast kunnen er leningen worden verstrekt aan de ontwikkelaars van innovatieve stalsystemen in de gevallen dat het geen open innovatie betreft.
Ondersteuningsnetwerk: Backoffice provincie (Adviesteam Uitvoeringsprogramma Ondersteunende maatregelen Transitie Veehouderij) operationeel Streefwaarde 1	Gerealiseerd: Het Adviesteam Uitvoeringsprogramma Ondersteunende Maatregelen Transitie Veehouderij is door GS op 29 januari 2019 ingesteld Het ATV voorziet ondernemers met casussen waarbij maatwerk van de provincie wordt gevraagd snel van een antwoord.

	<p>Alle gemeenten zijn zowel ambtelijk als bestuurlijk geïnformeerd over waarom, hoe en wat van ondersteuningsnetwerken. Ook de ondersteunende maatregelen worden daarbij onder de aandacht gebracht. Met 31 gemeenten hebben we, op hun verzoek, vanuit het ondersteuningsteam van de provincie 1 op 1 contact om te adviseren en helpen bij de opzet van een lokaal ondersteuningsnetwerk. 20 gemeenten zijn inmiddels actief aan de slag om een ondersteuningsnetwerk op te bouwen.</p>
	<p>In meerdere gemeenten zijn bijeenkomsten georganiseerd om ondernemers te stimuleren in actie te komen en hen te informeren over de ondersteuningsmogelijkheden. Enkele gemeenten nemen het initiatief om ondernemers actief te benaderen voor een zogenaamd keukentafelgesprek. Er wordt binnen de ondersteuningsnetwerken onder andere samengewerkt met ZLTO, banken en agrarische adviesbureaus. Er is een nadrukkelijke relatie met de ondersteunende maatregelen en in het bijzonder met de verbrede aanpak van VAB-impuls.</p>
<p>Overige Instrumenten uitgewerkt: Voucherprogramma, Natuurinclusieve landbouw, Van werk naar werk, Collectieve sloop- en asbestregeling, Stal eraf, zon erop Streefwaarde 4</p>	<p>Gerealiseerd: De instrumenten voucherprogramma, natuurinclusieve landbouw, van werk naar werk, collectieve sloop- en asbestregeling en stal eraf, zon erop zijn operationeel.</p>
<p><u>Uitvoering via Ontwikkelbedrijf</u></p>	<p>Gerealiseerd, in verband met de verkoop in 2018 van 61 ha zijn alle percelen in Nieuw Prinsenland verkocht. Op Nieuw Prinsenland is daarmee in totaal 261 ha voor glastuinbouw gerealiseerd en daarnaast 39 ha voor infrastructuur, watergangen, EVZ en kabel -en leidingstroken. Voor een klein deel van de verkochte gronden (67 ha) vindt op basis van contractafspraken de daadwerkelijke levering in 2019 en 2020 plaats.</p>
<p>Via Tuinbouwontwikkelingsmaatschappij: concentreren van glastuinbouwbedrijven in duurzame vestigings- en project- locatiegebieden. Nu geconcentreerd op verkoop 260 ha glastuinbouwgrond in Nieuw Prinseland. Streefwaarde: 170,3 Hectare (cumulatief)</p>	
<p><u>Via Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte (ORR): terugverdienen verstrekte sloopvergoedingen ivm sanering intensieve veehouderij en later ook glastuinbouw en voormalig militair terrein. Streefwaarde: 1.367 RvR titels (cumulatief)</u></p>	<p>Gerealiseerd, met de verkoop van 179 titels in 2018, zijn er op dit moment in totaal 1498 titels verkocht en is daarmee € 130 mln (60,4 %) van de in totaal terug te verdienen € 215 mln gerealiseerd.</p>

Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Jaarrekening 2017	Begroting 2018	Begr. na wijziging 2018	Jaarrekening 2018	Vershil jaarrek. - begr. na wijz. 2018
Lasten	11.336	10.102	12.486	11.971	516
Baten	120	0	180	360	-180
Resultaat	-11.216	-10.102	-12.306	-11.611	-695

Wat heeft het gekost? (toelichting)

Toelichting lasten

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging x € 1.000	
Lager vastgestelde subsidies	90
Diverse budgetten agrofood	-311
Totaal afwijking lasten	516

Subsidies i.h.k.v. POP3: Er zijn minder subsidies afgeven dan eerder is geprognosticeerd. Dit komt door een grote achterstand bij RVO (Rijksdienst Voor Ondernemend Nederland) waardoor controles (en daarmee uitbetalingen) veel langer hebben geduurd dan was voorzien.

Hogere benodigde risicovoorziening i.v.m. verstrekte geldlening aan TOM ad € 540.000, ten laste van de hiervoor gereserveerde middelen in de risicoreserve ontwikkelbedrijf.

Lager vastgestelde subsidies: betreft lagere vaststellingen van reeds in eerdere jaren verstrekte subsidies.

Diverse budgetten agrofood: per saldo overschrijding van circa € 0,3 mln. Met name als gevolg van meer subsidiebeschikkingen dan geraamd voor 2018 t.a.v. de SUN regeling (€ 0,7 mln overschrijding) en onderuitputting op diverse overige posten.

Toelichting baten

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging x € 1.000	
Bijdragen We Are Food	125
Overige per saldo	55
Totaal afwijking baten	180

Bijdragen We Are Food: betreft meerinkomsten in het kader van programmalijn We Are Food onder andere t.b.v. de publiekscampagne

